

**ANA’ANAVIY CHOLG’U IJROCHILIGIDA DUTOR VA TANBUR
CHOLG’ULARINING O’RNI**

Respublika musiqa va san’at texnikumi

Fayziyeva Lobar

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o‘zbek an’anaviy cholg‘u ijrochiligida tanbur va dutorning o‘rni ko‘rib chiqiladi. Tanbur — uzun bo‘yinli, uch yoki undan ortiq torli cholg‘u asbobi bo‘lib, uning kosasi noksimon shaklda yasaladi. Dutor esa ikki torli cholg‘u asbobi bo‘lib, o‘zining muloyim, nafis va shirali ovozi bilan ajralib turadi. Har ikkala asbob o‘zbek musiqasining boyligi va xilma-xilligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi.*

Kalit so‘zlar: *tanbur, dutor, o‘zbek an’anaviy cholg‘ulari, musiqiy meros, ijrochilik.*

O‘zbek milliy cholg‘u ijrochiligi asrlar davomida xalq musiqiy madaniyatining asosi bo‘lib kelgan. Bu san’atda dutor va tanbur cholg‘ulari alohida o‘ringa ega bo‘lib, ularning ohangi, ifoda imkoniyatlari va ma’naviy mazmuni xalq qalbiga yaqindir. Ushbu maqolada an’anaviy cholg‘u san’atida ushbu ikki torli cholg‘uning o‘rni, ijro uslubi, tarixiy va estetik ahamiyati tahlil qilinadi.

Dutor — Markaziy Osiyo, xususan, O‘zbekiston, Tojikiston, Turkmaniston va uyg‘ur xalqlari orasida keng tarqalgan an’anaviy ikki torli musiqa asbobi. U o‘zining nafis va shirali ovozi bilan ajralib turadi va ko‘pincha xalq qo‘shiqlari, raqslar hamda mumtoz musiqada qo‘llaniladi.

Tanbur — ko‘p torli, yirik hajmli cholg‘u bo‘lib, maqom musiqasida muhim rol o‘ynaydi. U nafaqat kuylarni chalishda, balki maqomlar tarkibidagi ohanglarni ifodalashda asosiy cholg‘ulardan biridir. Tanburning tembri chuqur, murakkab va falsafiy ohanglarni ifoda etishga mos keladi.

Dutorda ijro odatda barmoq zarblari (tirnoq uslubi) bilan olib boriladi. Ustozlar o‘zlariga xos zarba usullarini yaratganlar. Dutorning yengil tuzilishi uni kuyda liriklik, yengillik, nozik tuyg‘ularni ifodalashga moslashtiradi.

Tanbur esa o‘zining chuqur ohangi, torlarning ko‘pligi va kuchli rezonans xususiyati bilan maqom ijrosining asosiy tayanchi hisoblanadi. Tanburda mizrob yordamida ijro etish uslubi keng tarqalgan bo‘lib, unda katta texnik mahorat talab qilinadi.

Maqom ijrosidagi o‘rni

Dutor – maqom boshlanishlarida, lapar va oraliq qismlarda yumshoq ohang bilan atmosfera yaratadi.

Tanbur – maqomning asosiy qismlarida ishtirok etadi. U shuba, nola, avj, ufar kabi bo‘limlarda kuchli ifoda vositasi sifatida xizmat qiladi.

Sozandalik an’analarida dutor va tanburning o‘rni

Ushbu cholg‘ular ustoz-shogird maktabi asosida o‘rgatilgan. Turg‘un Alimatov, Abdurahim Fayziev, Shavkat Mirzaqulov kabi sozandalar dutor va tanbur san’atining taraqqiyotiga beqiyos hissa qo‘shganlar.

20-Fevral, 2025-yil

Hozirda dutor va tanbur ijrochiligi konservatoriyalar, san’at maktablari va ansambllar orqali keng rivojlanmoqda. Yosh sozandalar bu cholg’ular asosida nafaqat klassik, balki zamonaviy kuylarni ham ijro etishga harakat qilmoqdalar. Internet va raqamli texnologiyalar yordamida ularning mashhurligi yanada ortmoqda.

Dutor va tanbur — o‘zbek cholg’u san’atining yuragi, xalq qalbining ohangdor ifodasi. Bu cholg’ular faqat musiqiy asbob emas, balki tarix, estetik tafakkur va milliy ong timsolidir. Ularni asrash, rivojlantirish va yangi avlodga yetkazish – madaniyatimizning uzviy vazifasidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Ibn Xaldun. Muqaddima – Tarixiy va sivilizatsion tahlil asari.
2. Abu Rayhon Beruniy. Hindiston haqida kitob – Sharq va G‘arb ilmiy aloqalariga oid tadqiqot.
3. Al-Xorazmiy. Aljabr va al-muqobala – Matematikaga oid ilmiy meros.
4. Said, Edward. Orientalism – G‘arbning Sharq madaniyatiga qarashi haqida tahliliy asar.
5. Needham, Joseph. Science and Civilization in China – Xitoy ilm-fani va uning G‘arbg ta’siri haqida tadqiqot.